جەنگی یەکەمی جیهانی

1- تێوەگلانی عوسمانی لە جەنگ

2- پلانی جەنگ و ڕووداوەکانی

3- پرۆژەکانی دابەشکردنی دەوڵەت

تێوەگلانی دەوڵەتی عوسمانی لە جەنگ

- نزیککەوتنەوەی سەرانی ئیتیحادی لە ئەڵمانیا و ڕێکەوتنی نهێنی لەگەڵیاندا لە (2ی ئابی 1914).
- ڕاگەیاندنی (نەفیر عام) واتە ڕاکێشانی تەواوەتی سەربازان لە (3ی ئابی 1914).
- هاندانەکانی ئەڵمانیا بۆ ڕاگەیاندنی جەنگ: بەڵێنی هاوکاریی دارایی، پێدانی دوو کەشتیی سەربازی (گیبۆن و بریسلاو)، باری سوپای ئەڵمانی و سەرکەوتنەکانی لە سەرەتادا.
- ئاوڕنەدانەوەی هاوپەیمانان لە داواکارییەکانی عوسمانی: گێڕانەوەی ناوچەکانی ڕۆژهەڵات، جیاووگەکان.
- هەنگاوەکانی ئیتیحادییەکان بۆ ئیستیفزازکردنی هاوپەیمانان: زیادکردنی باجە گومرگییەکان، داخستنی گەرووەکان.
- هەنگاوی گەورەی تێوەگلانی دەوڵەت بریتیبوو لە لێدانی بەندەرە رووسییەکانی دەریای ڕەش: (ئۆدیسا و سیباستبۆل) لە (29ی تشرینی یەکەمی 1914).
- ڕووسیا لە (4ی تشرینی دووەمی 1914) جەنگی دژی عوسمانی ڕاگەیاند و ڕۆژی دواتریش هاوپەیمانەکانی هەمان هەڵوێستیان وەرگرت.
- دەوڵەت بۆ ڕاکێشانی سۆزی دانیشتوان بۆ جەنگ لە (11ی تشرینی دووەمی 1914) لە ڕێگەی سوڵتانەوە (جیهادی گەورە)ی ڕاگەیاند. (سفر بلك).

پلانی جەنگ و ڕووداوەکانی

- پلانی سەرەکیی ڕابەرانی ئیتیحادی بریتیبوو لە گرنگیدان بە بەرەکانی ڕۆژهەڵات (ڕووسیا) و باشوور (بریتانیا). بریتانیا هەرزوو لە ناوچەکانی میسر و قوبرس سیستەمی پارێزگاری ڕاگەیاند.
- شکستەکانی دەوڵەت لە بەرەکانی ڕۆژهەڵات: (داگیرکردنی ڕۆژهەڵاتی ئەنادۆڵ) و باشوور: (سەرنەکەوتنی پلانەکان بۆ گێڕانەوەی کەناڵی سوێس، لەدەستدانی بەسرا و زامنبوونی ڕێگا بازرگانییەکانی بریتانیا).
- هەڵوێستی دانیشتوان لە جەنگ، تێڕوانینە سیاسییەکان: (یەکێتیی ئیسلامی، یەکێتیی عوسمانی، تۆرانیەت).
- سەپاندنی سیاسەتەکانی دەوڵەت لە ڕێگەی بەکارهێنانی توندوتیژییەوە، بە تایبەت لەگەڵ (ئەرمەن و عەرەب).

پلانی جەنگ و ڕووداوەکانی

- گرنگترین ڕووداوەکانی جەنگ بریتیبوو لە: هەڵمەتی دەردەنێڵ (گالیبۆلی) (25ی نیسانی 1915)، گەمارۆی کووت (1915)، گرتنی بەغدا (11ی ئاداری 1917)، کشانەوەی ڕووسیا لە جەنگ (تشرینی دووەمی1917).
- مردنی سوڵتانی پێشوو و سوڵتانی سەرتەخت لە (1918) و هاتنە سەرتەختی سوڵتانی نوێ (محەمەدی شەشەم) وەحیدەدین) (1918–1922).
- ڕاکردنی سەرکردەکانی ئیتیحادی بۆ دەرەوەی وڵات و دەست لە کار کێشانەوەی حکومەتی ئیتیحادییەکان لە (13ی تشرینی یەکەمی 1918) و پێکهێنانی حکومەتی نوێ (ئیتیلافییەکان) لە لایەن (عیزەت پاشا).
- ئاگربەسی (مۆدرۆس = لیمۆنوس) لە (30ی تشرینی یەکەمی 1918) و بڕگەکانی.

پرۆژەکانی دابەشکردنی دەوڵەت

– هاوپەیمانان بۆ ئەوەی لە دوای کۆتایهاتنی جەنگ، لەسەر دەستکەوتەکان ناکۆکی و ململانێ نەکەوێتە نێوانیانەوە، چەند ڕێکەوتنێکیان مۆرکردووە، لەوانە:

- ڕێکەوتنی ئەستەمبۆڵ (18ی ئاداری 1915) (بریتانیا، فەڕەنسا، رووسیا).
- پەیماننامەی لەندەن (26ی نیسانی 1915) (بریتانیا، فەڕەنسا، رووسیا، ئیتاڵیا).
- ریکەوتننامەی سایکس – پیکۆ – سازانۆڤ (16ی مارتی 1916) (بریتانیا، فەڕەنسا، رووسیا).
- ڕێکەوتنی سان جان دی مۆریین (17ی نیسانی 1917) (بریتانیا، فەڕەنسا، ئیتاڵیا).
- بە گوێرەی دەقی بەندەکانی ئەو ڕێکەوتننامانە دەوڵەتی عوسمانی بەسەر (بریتانیا، فەڕەنسا، رووسیا، ئیتاڵیا) دابەشکرا بوو.

سوڵتان محەمەدی شەشەم

بەڕێکردنی تەرمی سوڵتان ڕەشاد

ڕاگەیاندنی جیهادی پیرۆز

بابەتی داهاتوو

ئەنجامەکانی جەنگی یەکەمی جیهانی لەسەر تورکیا